

Deelrapport 4B - Laagvliegroute 10A (opgeschort)

Inhoud

1. Kader	1
1.1 Inleiding.....	1
1.2 Overlap met Natura 2000-gebieden	1
1.3 Militaire vliegactiviteiten	3
2. Instandhoudingsdoelstellingen en ecologische beoordeling	4
2.1 Inleiding.....	4
2.1.1 Te toetsten gebruik	4
2.1.2 Storingsfactoren	4
2.1.3 Toelichting bij toetsing per gebied.....	4
2.2 Wijnjeterper Schar	5
2.2.1 Habitattypen	5
2.2.2 Conclusie Wijnjeterper Schar	5
2.3 De Wieden.....	5
2.3.1 Habitattypen	5
2.3.2 Habitatsoorten	5
2.3.3 Vogelsoorten	6
2.3.4 Conclusie De Wieden	6
2.4 Uiterwaarden Zwarte water en vecht	6
2.4.1 Habitattypen	6
2.4.2 Habitatsoorten	6
2.4.3 Vogelsoorten	7
2.4.4 Conclusie Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht.....	7
2.5 Olde Maten & Veerslootranden.....	7
2.5.1 Habitattypen	7
2.5.2 Habitatsoorten	7
2.5.3 Conclusie Olde Maten & Veerslootranden.....	8
2.6 Eindconclusie.....	8

Deelrapport 4B - Laagvliegroute 10A (opgeschort)

1. Kader

1.1 Inleiding

Laagvliegroutes zijn nodig omdat vliegers tijdens hun missies ook op lagere hoogte inzetbaar moeten zijn en deze vaardigheid moeten trainen. Door zo laag mogelijk te vliegen blijft een vlieger buiten het zicht en radarbeeld van de tegenstander. Nederland kent twee laagvliegroutes voor straal- en transportvliegtuigen (10 en 10A) en een vliegeropleidingroute (verder VO-route) voor trainingsvliegtuigen (PC-7) en helikopters. De laagvliegroute 10A wordt van noord naar zuid gevlogen. De route is gedefinieerd als een lijn langs een aantal hoekpunten, met een tolerantie van 1 nautische mijl (1852m) aan weerszijde van deze lijn. Daarbuiten dient de gezagvoerder te klimmen naar de geldende minimale vlieghoogte.

Er is geen geluidszonering of beperking van het aantal vluchten vastgelegd, anders dan de openstelling, zoals deze in art. 2 van de VFR-regeling is vastgelegd van maandag tot en met donderdag. Zowel Nederlandse als bondgenootschappelijke straalvliegtuigen en transportvliegtuigen mogen gebruik maken van de routes. Tijdens het laagvliegen in de laagvlieggebieden en op laagvliegroutes in Nederland gelden de volgende vlieghoogten:

- Jachtvliegtuigen: minimaal 75 meter (250ft);
- Propellervliegtuigen: minimaal 75 meter (250ft);
- Helikopters: 30 meter (100ft), of zoveel lager, als het voor de uitvoering van de opdracht nodig is.

Gemiddeld duren laagvliegmissies een kwartier. De maximale snelheid op de laagvliegroutes voor jachtvliegtuigen bedraagt 350kts (~180 m/s of 650 km/uur) en voor PC-7 150kts (~77 m/s of 278 km/uur).

1.2 Overlap met Natura 2000-gebieden

In onderstaande figuur 1 zijn de laagvliegroutes 10 en 10 A weergegeven. Dit deelrapport heeft betrekking op de linker route: LV10A. De route is weergegeven met een buffer van 2 km aan beide zijden van de route.

Figuur 1: Laagvliegroute 10A jacht- en transportvliegtuigen (linker route) met bufferzone van twee kilometer. De route wordt alleen van noord naar zuid gevlogen. De groene gebieden zijn Natura 2000-gebieden. De rechterroute is LV10 en wordt van zuid naar noord gevlogen; zie hiervoor deelrapport 4A.

Laagvliegroute 10A (opgeschort) overlapt met de volgende Natura 2000-gebieden:

1. Waddenzee (1) (verwaarloosbare overlap)
2. Wijnjeterper Schar (16)
3. Drents-Friese Wold & Leggelderveld (27) (verwaarloosbare overlap)
4. De Wieden (35)
5. Olde maten en Veerslootlanden (37)
6. Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht (36)
7. Rijntakken (Uiterwaarden IJssel) (38) (verwaarloosbare overlap)

De route wordt uitsluitend van noord naar zuid gevlogen, en er wordt niet laaggevlogen buiten de route. Het laagvliegen zal dus altijd pas worden ingezet boven het vaste land van Friesland. In de bufferzone, die over de Waddenzee reikt (zie figuur 1), en die is ingesteld om te voorkomen dat eventuele effecten op Natura 2000-gebieden onopgemerkt blijven, wordt nooit laaggevlogen. De vliegtuigen bevinden zich aan het begin van de route nog op

grotere hoogte¹ en de overlap van de buffer met Waddenzee is bovendien verwaarloosbaar. Op grond daarvan kunnen significante negatieve effecten als gevolg van het laagvliegen in LV10A, in het licht van de instandhoudingsdoelen voor Waddenzee, op voorhand uitgesloten worden. Dit gebied wordt daarom verder buiten beschouwing gelaten.

De buitengrens van de buffer van de laagvliegroute schampt Uiterwaarden IJssel over korte afstand. De overlap van deze buffer met Uiterwaarden IJssel is verwaarloosbaar. Dit gebied wordt in dit deelrapport verder buiten beschouwing gelaten.

Ook voor Drents-Friese Wold geldt dat de buffer van LV10A overlapt in verwaarloosbare mate (met de uiterste westelijke punt van het Natura 2000-gebied). De overlap met de buffer bedraagt 0,6% van het hele gebied. Gezien de verwaarloosbare overlap (met de buffer) kan een significant negatief effect gezien in het licht van de instandhoudingsdoelen voor dit gebied op voorhand uitgesloten worden.

1.3 Militaire vliegactiviteiten

Gerealiseerde vliegactiviteiten in de afgelopen jaren

Route 10A is opgeschort (niet meer in gebruik) sinds oktober 2002, vanwege de afgenomen behoefte om laagvlieg oefeningen in ons land te houden (beleidsnotitie SMT-2).

In de jaren 2000-2002 werden er 200-300 missies per jaar over de route gevlogen (van Gasteren, 2017).

Beoogd gebruik laagvliegroute LV10A

Als route 10A weer wordt geopend zal deze naar verwachting meer gebruikt worden dan LV10. Het beoogd gebruik is gemiddeld 210 sorties per jaar (van Gasteren, 2017, paragraaf 14.5.2) Het betekent een overlap met Natura 2000-gebieden in uren zoals opgenomen in de tabel hieronder.

Tabel 1: Overzicht van het aantal kilometer (tussen haakjes) en het aantal uren (afgerond) boven de Natura 2000-gebieden per jaar bij openstelling van LV10A.

Natura 2000-gebied	Gemiddeld aantal uur per jaar bij openstellen LV10A
16 Wijnjeterper Schar (5 km)	2
35 De Wieden (10,5 km)	3
36 Uiterwaarden Zwarte water en vecht (4,4 km)	2
37 Olde Maten & Veerslootranden (4,1 km)	2

¹ Boven de Waddenzee is de minimale vlieghoogte 1500 ft (zie tabel 1 in hoofdrapport).

2. Instandhoudingsdoelstellingen en ecologische beoordeling

2.1 Inleiding

2.1.1 Te toetsten gebruik

Het beoogd gebruik wordt getoetst: (gemiddeld 210 sorties per jaar). In tabel 1 is aangegeven hoeveel uur per jaar gemiddeld over de Natura 2000-gebieden gevlogen wordt.

2.1.2 Storingsfactoren

Omdat het om een nieuwe activiteit gaat zijn deze activiteiten nog niet beoordeeld in het kader van het Programma aanpak stikstof. Een Aeriusberekening is nodig om eventuele effecten van N-depositie in beeld te brengen (zie ook hoofdrapport, hoofdstuk 4). Optredende storingsfactoren zijn verder geluid en optische verstoring. Jachtvliegtuigen veroorzaken kort veel geluid, de optische verstoring speelt bij jachtvliegtuigen geen rol; de toestellen zijn slechts zeer kort zichtbaar. In vergelijking met jachtvliegtuigen zijn transportvliegtuigen langer boven een gebied aanwezig (langere duur van verstoring) en kan optische verstoring wel een rol spelen.

2.1.3 Toelichting bij toetsing per gebied

De Natura 2000-gebieden waar overlap bestaat met de militaire vliegactiviteiten, zijn aangewezen voor een groot aantal habitattypen, -soorten en vogelsoorten. De habitattypen zijn niet gevoelig voor de storingsfactoren geluid en optische verstoring, wel voor N-depositie. Volstaan wordt met het noemen van het aantal habitattypen per Natura 2000-gebied.

De habitatsoorten worden per gebied genoemd; de legenda wordt hieronder eenmalig weergegeven.

Voor een aantal habitatsoorten geldt dat in het hoofdrapport een overkoepelde beoordeling is uitgevoerd (zie paragraaf 3.5 hoofdrapport). De soorten waarvoor een significant negatief effect in het licht van de instandhoudingsdoelstellingen is uitgesloten in het hoofdrapport, worden hier verder niet besproken. Deze soorten worden in de tabellen grijs weergegeven.

Tabel 2: Legenda bij de tabellen met habitatsoorten en vogelsoorten.

Legenda

SVI

landelijk Landelijke Staat van Instandhouding (-- zeer ongunstig; - matig ongunstig, + gunstig)

= Behoudsdoelstelling

> Verbeter- of uitbreidingsdoelstelling

voor een naam betekend het prioritaire soort of habitatype; achter een getal in de kolom omvang populatie duidt het op een regionaal doel

* Grijs weergegeven zijn de soorten waarvoor een significant negatief effect als gevolg van de militaire vliegactiviteiten in het hoofdrapport is uitgesloten

De broedvogels en niet-broedvogels waarvoor de gebieden zijn aangewezen, zijn opgenomen in de Exceltabel behorende bij deze voortoets: Hoofdtabel fase 2 tabblad basistabel. Hier wordt volstaan met het noemen van het aantal broedvogels en niet-broedvogels. De wijze van toetsen is beschreven in het hoofdrapport, paragraaf 3.4.3 onder het kopje 'Beoordeling van nieuwe of (mogelijke) wijzigingen in militaire vliegactiviteiten'.

Omdat het operationele gebruik wijzigt ten opzichte van de gerealiseerde militaire vliegactiviteiten is voor de stikstofdepositie (mogelijk effect op stikstofgevoelige habitattypen) een nadere beoordeling nodig.

Per Natura 2000-gebied wordt een concluderende tabel opgenomen waarin aangegeven wordt voor welke kwalificerende natuurwaarden een significant negatief effect niet op voorhand uitgesloten kan worden en een nadere effectbeoordeling nodig is. Voor de overige kwalificerende natuurwaarden kan een significant negatief effect uitgesloten worden op basis van de bevindingen in dit deelrapport en het hoofdrapport.

2.2 Wijnjeterper Schar

Dit gebied is aangewezen voor vijf habitattypen. Instandhoudingsdoelen voor habitatoorten of vogelsoorten ontbreken.

2.2.1 Habitattypen

Omdat het operationele gebruik wijzigt ten opzichte van de gerealiseerde militaire vliegactiviteiten is voor de stikstofdepositie (mogelijk effect op stikstofgevoelige habitattypen) een nadere beoordeling nodig.

2.2.2 Conclusie Wijnjeterper Schar

Tabel 3: Kwalificerende natuurwaarden Wijnjeterper Schar waarvoor een nadere beoordeling nodig is.

Habitattypen	Habitatoorten	Broedvogels	Niet-broedvogels
Stikstofgevoelige habitattypen	Geen doelen	Geen doelen	Geen doelen

2.3 De Wieden

Dit gebied is aangewezen voor 9 habitattypen, 12 habitatoorten, 13 broedvogelsoorten en 12 niet-broedvogelsoorten.

2.3.1 Habitattypen

Omdat het operationele gebruik wijzigt ten opzichte van de gerealiseerde militaire vliegactiviteiten is voor de stikstofdepositie (mogelijk effect op stikstofgevoelige habitattypen) een nadere beoordeling nodig.

2.3.2 Habitatoorten

Tabel 4: Instandhoudingsdoelen De Wieden (habitatoorten).

Instandhoudingsdoelstellingen De Wieden					
		SVI Landelijk	Doelstelling Oppervlakte	Doelstelling Kwaliteit	Doelstelling Populatie
Habitatoorten					
H1016	Zeggekorfslak	--	=	=	=
H1042	Gevlekte witsnuitlibel	--	>	>	>
H1060	Grote vuurvliinder	--	>	>	>
H1082	Gestreepte waterroofkever	--	>	>	>
H1134	Bittervoorn	-	=	=	=
H1145	Grote modderkruiper	-	=	=	=
H1149	Kleine modderkruiper	+	=	=	=
H1163	Rivierdonderpad	-	=	=	=
H1318	Meervleermuis	-	=	=	=
H1393	Geel schorpioenmos	--	>	>	>
H1903	Groenknolorchis	--	=	=	=
H4056	Platte schijfhoren	-	=	=	=

2.3.3 Vogelsoorten

Alle vogelsoorten (broedvogels en niet-broedvogels) waarvoor De Wieden is aangewezen zijn gevoelig voor de genoemde storingsfactoren. Gezien de overlap met de route en de buffer van de route en het feit dat het nieuw gebruik betreft, is een nadere beoordeling voor alle kwalificerende vogelsoorten nodig.

2.3.4 Conclusie De Wieden

Een significant negatief effect in het licht van de instandhoudingsdoelstellingen kan niet op voorhand uitgesloten worden voor de kwalificerende natuurwaarden die opgenomen zijn in tabel 5. Voor deze natuurwaarden is een nadere beoordeling nodig.

Tabel 5: Kwalificerende natuurwaarden De Wieden waarvoor een nadere beoordeling nodig is.

Habitattypen	Habitatsoorten	Broedvogels	Niet-broedvogels
Stikstofgevoelige habitattypen	Geen	Aalscholver	Aalscholver
		Bruine kiekendief	Fuut
		IJsvogel	Grauwe gans
		Kwartelkoning	Grote zaagbek
		Paapje	Kleine zwaan
		Purperreiger	Kolgans
		Roerdomp	Kuifeend
		Watersnip	Nonnetje
		Zwarte stern	Smient
			Tafeleend
			Visarend

2.4 Uiterwaarden Zwarte water en vecht

Het gebied is aangewezen voor zeven habitattypen, twee habitatsoorten en vijf broedvogels. Het gebied heeft geen instandhoudingsdoelen voor niet-broedvogels.

2.4.1 Habitattypen

Omdat het operationele gebruik wijzigt ten opzichte van de gerealiseerde militaire vliegactiviteiten is voor de stikstofdepositie (mogelijk effect op stikstofgevoelige habitattypen) een nadere beoordeling nodig.

2.4.2 Habitatsoorten

Tabel 6: Instandhoudingsdoelen Uiterwaarden Zwarte water en vecht (habitatsoorten).

Instandhoudingsdoelstellingen Zwarte water en vecht					
		SVI Landelijk	Doelstelling Oppervlakte	Doelstelling Kwaliteit	Doelstelling Populatie
Habitatsoorten					
H1134	Bittervoorn	-	=	=	=
H1149	Kleine modderkruiper	+	=	=	=

2.4.3 Vogelsoorten

Alle broedvogelsoorten met uitzondering van Grote karekiet en Porseleinhoen, waarvoor Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht is aangewezen, zijn gevoelig voor de genoemde storingsfactoren. Gezien de overlap met de route en de buffer van de route en het feit dat de laagvliegactiviteiten nieuw gebruik betreft, is een nadere beoordeling voor alle gevoelige kwalificerende vogelsoorten (broed- en niet-broedvogels) nodig.

2.4.4 Conclusie Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht

Een significant negatief effect in het licht van de instandhoudingsdoelstellingen kan niet op voorhand uitgesloten worden voor de kwalificerende natuurwaarden die opgenomen zijn in tabel 7. Voor deze natuurwaarden is een nadere beoordeling nodig.

Tabel 7: Kwalificerende natuurwaarden Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht waarvoor een nadere beoordeling nodig is.

Habitattypen	Habitatsoorten	Broedvogels	Niet-broedvogels
Stikstofgevoelige habitattypen	Geen	Kwartelkoning	Grutto
		Roerdomp	Kleine zwaan
		Zwarte stern	Kolgans
			Meerkoet
			Pijlstaart
			Slobeend
			Smient

2.5 Olde Maten & Veerslootranden

Dit gebied is aangewezen voor vier habitattypen en vijf habitatsoorten. Instandhoudingsdoelen voor vogels ontbreken.

2.5.1 Habitattypen

Omdat het operationele gebruik wijzigt ten opzichte van de gerealiseerde militaire vliegactiviteiten is voor de stikstofdepositie (mogelijk effect op stikstofgevoelige habitattypen) een nadere beoordeling nodig.

2.5.2 Habitatsoorten

Tabel 8: Instandhoudingsdoelen Olde Maten & Veerslootranden (habitatsoorten).

Instandhoudingsdoelstellingen Olde Maten & Veerslootranden					
		SVI Landelijk	Doelstelling Oppervlakte	Doelstelling Kwaliteit	Doelstelling Populatie
Habitatsoorten					
H1016	Zeggekorfslak	--	=	=	=
H1134	Bittervoorn	-	=	=	=
H1145	Grote modderkruiper	-	=	=	=
H1149	Kleine modderkruiper	+	=	=	=
H4056	Platte schijfhoren	-	=	=	=

2.5.3 Conclusie Olde Maten & Veerslootranden

Een significant negatief effect in het licht van de instandhoudingsdoelstellingen kan niet op voorhand uitgesloten worden voor de kwalificerende natuurwaarden die opgenomen zijn in tabel 9. Voor deze natuurwaarden is een nadere beoordeling nodig.

Tabel 9: Kwalificerende natuurwaarden Olde Maten & Veerslootranden waarvoor een nadere beoordeling nodig is.

Habitattypen	Habitatsoorten	Broedvogels	Niet-broedvogels
Stikstofgevoelige habitattypen	Geen	Geen doelen	Geen doelen

2.6 Eindconclusie

Laagvliegroute 10A overlapt met zeven Natura 2000-gebieden. Voor drie van deze gebieden geldt dat de overlap verwaarloosbaar is. Een significant negatief effect in het licht van de instandhoudingsdoelstellingen voor deze gebieden kan op voorhand uitgesloten worden. Indien deze route weer in gebruik genomen wordt, betreft het nieuw gebruik. Een Aeries-berekening is dan nodig.

Wijnjeterper Schar is alleen aangewezen voor habitattypen, Olde Maten & Veerslootranden is aangewezen voor habitattypen en voor habitatsoorten die niet gevoelig zijn voor militaire vliegactiviteiten, een nadere effectbeoordeling anders dan een Aeries-berekening is voor deze gebieden niet nodig. Voor de Wieden en Uiterwaarden Zwarte Water & en vecht is een nadere effectbeoordeling nodig voor de kwalificerende broedvogels en niet-broedvogels.